

Naslov originala:

Kitömött barbár

PÉTERFY GERGELY

Copyright © Péterfy Gergely 2014

Translation Copyright © 2018 za srpsko izdanje, Kontrast izdavaštvo

Za izdavača:

Vladimir Manigoda

Urednik:

Danilo Lučić

Prevod:

Marija Cindori Šinković

Lektura i korektura:

Kontrast izdavaštvo

Grafičko oblikovanje:

Dragana Nikolić

Štampa:

Kontrast štampa

Tiraž:

500

This project has been funded with support from
the European Commission.

Ovaj projekat je realizovan uz podršku Evropske komisije.

Co-funded by the
Creative Europe Programme
of the European Union

GERGELJ PETERFI

PREPARIRANI
VARVARIN

Prevela: Marija Cindori Šinković

KONTRAST
Beograd, 2018.

1. POGLAVLJE

DOK SAM STAJALA sred depoa u potkrovlju Prirodnjačkog muzeja, naspram crnog ljudskog tela u crvenkastom ormaru, setila sam se Ferencovih priča o tome kako je čudno prijateljstvo vezivalo Anđela Solimana za Muzej.

Rano jutrom već je bio na Odeljenju za minerale i redom pregledao zakucane sanduke koji su se uzdizali na sredini sale poput tornja. Na svakom sanduku je bilo zapisano ime porodice od koje je zbirka poticala, i jedva da je bilo poznatije familije u Habzburškom carstvu čije se ime nije našlo na nekom od sanduka. Dvorski savetnik Born pre tri godine dobio je zaduženje da u Beču uredi jedan takav muzej kakvim se već odavno diče Londonci ili Parižani. Uz zaduženje je išao i skoro neograničeni novac kako bi otkupio najvrednije primerke privatnih zbirki; na njegov poziv stigli su predlozi iz najudaljenijih zabiti Carstva, i ispostavilo se da su najimućnije porodice vekovima sakupile toliko minerala, paleontološkog kamenja, fosila, insekata zarobljenih u čilibaru, meteorita, korala, kristala i poludragog kamenja od nemačke Donje Zemlje do Firence, od Lemberga do Brašova, da za njihovo izlaganje stotinu muzeja ne bi bilo dovoljno. Zato je Born mogao dozvoliti sebi da uzme samo najvrednije. Njegovi poverenici su prebrojali i katalogizovali sve zbirke, čak i one koje su se sastojale od jednog jedinog zuba mamuta, nakon čega je dvorski savetnik odlučio koje će primerke predložiti za otkup. Stolari su napravili sigurnosne drvene sanduke, ispunili ih grudvama zgužvane novinske hartije da bi se izbegla moguća oštećenja tokom transporta, a dvorska poštanska služba je sakupila

i do određenog roka isporučila pošiljke u Hofburg, a u posebno uređenim salama iznad biblioteke već su čekale tek završene vitrine ubajcivane u smeđu, orahovu boju, blistavo ulakirane kako bi prihvatile katalogizovane i pedantno obeležene eksponate.

Anđelo bi odabrao neki sanduk, jednu firentinsku ili amsterdamsku pošiljku, neku iz središta Transilvanije ili tirolske pokrajine. Za njega je to bilo i virtuelno putovanje, jer nije bilo predela u Habzburškoj monarhiji koji nije obišao u pratnji vlasnika ovih sanduka. U cik zore, sam, u tišini Prirodnjačkog muzeja, imao je vremena da se priseti mesta koje je obišao zbog imena porodica i gradova zapisanih na sanducima. Na kraju bi zastao kraj jednog, uzeo pajsers, razvalio sanduk, razastro njegov sadržaj po parketu oko sebe i počeo da ga identifikuje, komad po komad.

Godinama je učio mineralogiju od dvorskog savetnika Ignaca fon Borna i nije bilo nijednog primerka koji ne bi prepoznao. Oko njega se nahrpilo kamenje, i ponekad je satima prelistavao knjige ne bi li našao opis nekog retkog primerka poludragog kamena ili komada morske stene. Vladao je latinskim, zvučne nazive ponekad bi sročio u smešne rime i pevušio ih na melodiju neke afričke pesme, ostale u sećanju iz detinjstva. Bila je to tako neobična disonanca da je oduševljavala njegovu okolinu: crnac u Muzeju.

Njegov rad je bio precizan i pouzdan, i samo se ponekad dešavalo da dvorski savetnik mora da prekontroliše nešto kada bi popodne stigao sa očima otečenim od opijuma i teško kašljući zbog plućne bolesti.

Često je ostajali do kasno u noć.

Do sumraka, kada bi završili svoje dnevne poslove, dolepršali bi i njihovi prijatelji. Lekari iz bolnica, dvorski pisari i advokati iz kancelarija, stigli bi muzičari prstiju mastiljavih od prepisivanja nota, banuo bi Mocart sa flašom likera, ponekad bi se pojavio Zonenfels i delio bombone iz džepova punih slatkiša. Često je čitava loža *Istinske sloge* provodila večer u Muzeju, kamen iz paleolita i meteoriti služili su kao povod za rasprave o principima shvatanja sveta, to im nije nikad dosadilo, a kući su kretali kasno u noć.

Njegova žena Magdalena više nije bila među živima, kćerka je upravo napunila četrnaestu; Anđelo nije žurio, nije bio dužan da bilo kome polaže račune. Kod izlaza bi ga sačekalo nekoliko znatiželjnika, pretežno žena, koje se nisu stidele da javno pokažu svoje interesovanje za njega. Činilo se da su spremne da žrtvuju i poslednje ostatke svog ponosa za slavu, za to da se upravo u njih zaljubi taj znameniti crnac, mavarski nadvojvoda.

Imao je stalne obožavatelje koji su mu se uvek vraćali, koji su se radovali čak i ako bi im Anđelo dozvoljavao da ga otprate do kuće, naravno, nije bilo broja ni podmuklim i prostim obestima i grubim napadima: bilo je onih koji su mu se nudili iz opklade, a onda se povukli digavši veliku prašinu, drugi ga kamenovali iz zasede, takođe iz opklade, ili mu se približavali glumeći prijateljstvo, sticali njegovo poverenje, a onda bi ga u poslednjem trenutku išutirali, pokrali, ili mu se jednostavno cerili u lice.

Anđelo Soliman je ravnodušno trpeo sve te atrocitete. Govorio je da podjednako uživa u pojavnim oblicima čovečje podmuklosti, kao i čovečje dobrote i plemenitosti, obe su samo deo iste predstave i neće ijednog glumca lišiti aplauza samo zato što mu je svevišnji Direktor dodelio ulogu nečastivog. Takvim držanjem je umnogome rastužio svoje zlobnike i one koji su mu se podsmehivali, a bili bi zadovoljni jedino da su ga mogli da ga izbace iz takta. Nisu znali da Anđelo i njih proučava isto tako pomno kao i minerale i fosile. Nikome osim njemu nije dato, rekao je Ferencu, da iz takve neposredne blizine proučava ljudsku podlost, grešnost, glupost i prizemnost: ova perspektiva iz koje on može da sagleda Habzburško carstvo je tako retka, a što je još čudnije, njoj se ne mogu prilagoditi ni najpametniji, ni najplemenitiji, ni najiskusniji — time je glasnik jednog sveta koji osim njega niko ne može da vidi.

U vreme Josifa II u Beču jedva da su se i mogli videti crnci.

Ako je neko želeo da vidi takav spektakl, morao je kočijama da se odveze do Šenbruna, da sačeka hranjenje slonova i Pijetra Anđiola, timara životinja u šenbrunskom zoološkom vrtu, koji

bi iskočio iz kolibe od slame, u suknjici od slame, sa crveno obojenim štraftama na gornjem delu golog tela, i uz divljačku dreku penjao se uz rešetke kaveza i pravim glumačkim umećem do suza prepadao decu koja su stizala u pratnji vaspitačica. Posle bi za utehu širokog osmeha delio šargarepe i jabuke što su kao poslastice deca mogla da gurnu pod slonovu pohlepnu, sluzavu surlu koja bi najpre oprezno opipavala, zatim usisavši zgrabila tu hranu. Pijetro bi tada već sedeo na leđima slona i svakim svojim damarom se usredsredio na to da stara, nervno rastrojena životinja, u kojoj se nagomilalo čitavo more želja za osvetom podmuklom lukavom ljudskom rodu, ne izazove neku nezgodu.

Za razliku od šenbrunskog timara divljih životinja, Anđelo Soliman je bio miljenik više društvene klase. Od njega nisu očekivali, pričao je Ferenc, skakutanje po rešetkama, već jednu novu, višu, suptilniju notu, neočekivanu i novu harmoniju u kojoj se stare, dosadne misli mogu sagledati u novom svetlu.

Od tog kontrasta, koji je toliko oduševljavao starog mineraloga Borna, u potkrovlju Prirodnjačkog muzeja sada više ništa nije ostalo.

Telo Anđela Solimana delovalo je isto tako bezvremeno kao i komadi sivih meteorita, mamutskih kostiju, džinovskih školjki po vitrinama, ili preparirane egzotične životinje koje su tupo zurile staklenim očima, i poput nemog stada popunjavale prostor između niza stalaka sa policama.

Preparirano telo je bilo u bedrenjači od nojevog perja; na glavi je bila kruna od nojevog perja, iskoračio je levom nogom, a u levoj, podignutoj ruci držao je koplje.

Površina kože bila mu je izbrazdana, prekrivena nepravilno umreženim žilama naprsnuća, kao da je na njega bačena neka iskidana mreža za lov riba ili ptica, ili kao da ga je ovlaš sapleo neki džinovski, tropski pauk, od kojih je nekoliko crnih dlakavih primeraka ispružilo pipke ispod staklenih poklopaca vitrine.

Uprkos višeslojnom laku, koji je zastaklio površinu tela, tu i tamo su se kao krljušti ljuskali delovi kože, ili bili u fazi otpadan-

ja, a ispod crnih komadića nazirala se drvena površina, kedrovina: tada sam već po Ferencovoj priči znala tačno šta je ispod te kože. Na majstorski vešto izrađen reljef mišića i žila nekada davno još se mogla rastegnuti elastična crna koža, ali u međuvremenu je drvo ostarilo, napuklo i raskidalo razapetu kožu. Tako je nastala čudna mešavina drveta i čoveka, poput nekog mitološkog lika iz bajki nepoznatih naroda. Noge su mu pričvrstili na teške drvene kocke kroz tabane odozdo ušrafljenim zavrtnjima koji su čelično-sivo virili iz mračne dubine naprsline na sredostoplju. Međutim, na čudan način lice je ostalo ucelo, kao da me je uživo posmatrala zenica i pupila staklenog oka. Bilo je neke dečje začuđenosti u tom pogledu, kao da je od nas dvoje on taj koji treba više da se iznenadi.

Telo je stajalo u ormaru, gde nijednim udom nije dodirivalo prašnjavo staklo: pomalo su se isprali obrisi, gubili od svoje dubine; činilo se da stojim pred dvodimenzionalnom slikom. Ali zadnji, crveni deo ormarskog zida nije izbledeo. Iz tog crvenila Anđelo Soliman je iskoraknuo kao da se iza njega otvara neki užareni tunel koji vodi direktno u donji svet. Kao da zadržava one koje se tiskaju iza njega, ili baš obratno, kao da je poput buntovnog Orfeja stao na čelo onih koji bi da se probiju iz dubina.

Anđelo nije bio sam.

Nazad, ispod prozora jedan noj je ispružio vrat: prvobitno je, verovatno, stajao raširenih krila, ali od perja jedva da mu je ostalo nešto, raskrtilo je samo dve ogoljene kosti. Možda posetioci nisu mogli da odole i krišom su otkidali jedno po jedno pero sve dok nije očerupan. Tapiru, koji je stajao kraj noja, a prema natpisu bio poklon peruanskog vicekralja, na glavi su dlake bile gadno izlizane. Verovatno su i u tome posetioci imali udela: previše njih je želelo da svoju ljubav iskaže milovanjem, ili nisu mogli da odole prilici da dotaknu nešto iz nekog stranog sveta; usled toga, preparat je poružneo i postao odbojan. Ispod ispucale kože virila je žuta kost lobanje čiji su šavovi izravnati gipsom, a potom premazani lakom.

Pored tapira stajao je nilski konj, kraj njega ibis, a na lakiranim granama šarene tropske ptice kojima je takođe nedostajao po neki deo tela. Strast kolekcionara nekima je polomila noge, kljun, a nekoj krila. Zebri su sa boka otkinuli kožu. Ogromnog pitona obmotanog oko grane mora da su napale neke bakterije od kojih je postao sunderast i paperjast. Pod prozorom, na čijem prašnjavom staklu se razaznavala igra senki lepeta krila golubova na simsu, stajala je olinjala gorila sa spuštenom vilicom, nedostajala joj je podlaktica, a u jednu nozdrvu neko joj je gurnuo kuglicu zgužvanog papira. Stajala je tamo kao uplašeno dete koje se boji da će dobiti po ruci ako bude čačkalo nos.

Na leđima kamile u fazi raspadanja, u nekada belom, a sad već požutelom turbanu, u crvenom burnusu, sa kopljem u obema podignutim rukama, sedeo je šenbrunski timar divljih životinja, Pijetro Anđiola, sa istim divljačkim izrazom na licu sa kojim je nekada plašio decu. Telo su mu toliko nagnuli unazad da se posmatraču činilo da u bilo kom trenutku može da se premetne unazad ako ne baci koplje na vreme. I on i kamila bili su vrlo loše preparirani: na telu životinje su se rasparali šavovi, ispadala je kučina i piljevina. Pod njom je bilo nekoliko hrpica, kao da se kamila uneredila. Pijetro Anđiolo nije imao jedno stopalo, virila je kučina i jelova letva kojom su mu zamenili kostur: on nije dobio izrezbareno telo od kedra kao Anđelo Soliman. Pred kamilom je na jednom panju stajala bakarna tabla sa natpisom da je ovaj primerak Oromo plemena 1801. muzeju poklonio šenbrunski zoološki vrt: u leto te godine Ferenc je izašao iz zatvora, i posle sedam godina prvi put krenuo u naš kaštel u Onod.

Kraj Pijetra koji je jezdio na kamili šćućurila se jedna devojčica sa đerdanom od staklenih perli oko vrata, narukvicama na člancima i zglobovima, u crvenoj suknjici od perja.

Njene nepokrivene grudi šiljasto su se uzdizale, i verovatno su upravo počele da bujaju u vreme kad su joj oderali kožu.

Dva crna ispupčenja caklila su se masno kao koža na tapirovoj glavi: ali ovde su se razlozi dodirivanja po mnogo čemu

razlikovali. Na lice devojčice želeli su da razapnu ljupki, naivni i sa čuđenjem izmešan izraz poštovanja, onakav kakvim jedan Afrikanac treba da zuri u belca, bojažljivo gledajući odozdo na posetioca, koji ližući bombonu od malina zastaje pred ramom od orahovine i pruža ruke ka njenim grudima. Međutim, njen izraz lica je više ličio na onaj kod kučeta zadavljenog u vodi: možda su površine ispod njene kože ispunili bitumenom ili nekom drugom lepljivom tvari da bi imitirali zategnutost dečje puti, ali zbog maćehinskih okolnosti, letnje vreline u potkrovlju, ta materija se topila i, skupljajući se na dve strane, povukla obraze i krajeve usana nadole, dajući jednoj devojčici psoliki izraz.

Na postolju na kojem se šćućurila, na bakarnoj tablici pisalo je da je ovo poklon caru i kralju Franji I kojeg mu je 1798. darovala kraljica Marija Karolina. Te godine Ferenc je kroz maleni ćelijski prozor kufštajnskog zatvora cvokoćući zurio u plavičastoledene planinske vrhove i, nemajući pisaljku, iglom i sopstvenom krvlju pisao pismo majci.

Poslednji član prepariranog društva bio je Jozef Hamer, koga je muzeju poklonio glavni negovatelj bolnice monaškog reda milosrdne braće.

Bio je visok i mršav muškarac, prema tabli sa natpisom – Etiopljanin. U bedrenjaku od belog i plavog nojevog perja stajao je glavom okrenutom nadesno, sa podignutom rukom, i na njegov vrat su okačili đerdan od staklenih perli. Stajao je u fino izrađenom ormaru spolja obojenim u mat-zeleno, iznutra u crveno. Bio je postavljen nešto više nego Anđelo. Ormar je sa sve četiri strane imao staklena vrata, te se preparat mogao osmotriti sa sve četiri strane, i odstraga. Imao je lepu, zaobljenu zadnjicu. U unutrašnjosti ormara, na jedna od bočnih vrata okačenoj, zlatom uokvirenoj ovalnoj tabli, bilo je ime donatora, umetnika koji je izradio figuru, a pored starosne dobi i zanimanja moglo se pročitati i ime crnca. Saznala sam da je Jozef bio bečki vrtlar, a figuru od kedrovine koja je čuvala oblik njegovog tela izrezbario je isti onaj umetnik koji je radio i na telu Anđela Solimana: Franc Taler, dvorski vajar.

Hamera su oderali i kožu mu razapeli na drvenu osnovu iz hiljadu osamsto prve : iste godine, posle smrti moje kćerke Ifigenije, sa dvadeset i osam godina bila sam trudna sa Talijom, a Ferenc je u Šarošpataku već bio prodao našu biblioteku da bismo imali od čega da živimo.

Eto, tako su stajali predamnom njih četvoro, Anđelo, Pijetro na kamili, Jozef Hamer i bezimena devojkica, a oko njih su se ređale preparirane životinje. Raspored je bio ljubak i familijaran, kao da se jedna velika lepa porodica skupila povodom nekog značajnog događaja.

Bila je tišina.

Bila je to ona tišina koja može da opstaje samo u velikim, natrpanim, prašnjavim prostorijama, u kojima su police prepune sa hiljadu sitnih predmeta, a okolo je svuda perje, krzno, drvo, papir, kućina i isušena koža.

Bio je to magacin drugorazrednih, rashodovanih eksponata, manje spektakularnih minerala, oštećenih preparata, rezervnih primeraka, onih od kojih je bilo lepših, zanimljivijih, šarenijih i većih za izlaganje. Ovde su dospeli suvišni ili oštećeni predmeti Prirodnjačkog muzeja: mnogo takvih minerala i kamenja koje su svojevremeno katalogizovali Anđelo Soliman i Ignac fon Born, a ovde su 1810. smestili i preparirane ljude, ali u promenjenim vremenima odjednom su se ustezali od toga da ih izlože. Na čelu ovog olinjalog, ukočenog stada sada je stajao Anđelo, i sam katalogizovan: prema natpisu na postolju bio je muškarac koji je pripadao galskom tipu afričke rase, a u zbirku je dospao 1796. godine: tada je Ferenc robijao u češkom Obrovicu u tamnoj i hladnoj ćeliji, tada su nastupili oni događaji o kojima je ćutao do poslednjeg časa, sve do karantina oko Sephaloma.

Stajala sam naspram tela Anđela Solimana.

Moje ime je: Sofi

Moje ime znači: Mudrost

Moj otac je bio alhemičar.

Dvadeset i trećeg avgusta ubila sam tvog prijatelja, Ferencu Kazincija.

Dve nedelje kasnije u Šatoraljaujheju bio je pijačni dan. Bilo je hladno. Padala je kiša. Zebla sam.

Grad, u kojem je do tada najveći događaj bio bahaćenje pijanih studenata, sada je bio scena tragedije, kao da su oko mene bili Pompeji u plamenu ili da je oživelo paljenje Troje. Razorili su sve barikade na putu i privremene stražarske čatrlje i spalili ih zajedno sa zaprežnim kolima, ćebadima, taljigama i svim predmetima koji su došli u dodir sa zaraženima od kuge. Gorele su posteljine, pokrivači, jastuci, kreveti, gorela je odeća, prelistavane knjige, ormarići sa lekovima, pljuvaonice, dečje igračke i brojanice. Oko mene je pucketala vatra, plamenje je šišteći grabilo nebu. Nisu palili samo stvari, već i dodire koji su prenosili zarazu — kao da su se svetili nečijoj senci. Vatra je bila vrhunac svake bezumnosti, neka vrsta priglupog, seljačkog kraja sveta. Po baštama i pred kućama svuda su gorele lomače sa stvarima preminulih: neka izgori sve što podseća na vreme zaraze.

Među brdima se vio gorak, crni dim.

Kao Andromaha iz Ilijade prolazila sam kroz ovu scenu trućajući se na kolima kraj kuća čiji sam redosled napamet znala — koliko sam se samo sa Ferencom smejala ovoj, do usijanja ugrađenoj metafori.

Karantin, koji nas je odsekao od spoljnog sveta – koji i nije bio pravi spoljni svet i bio je jednako beznadežan, pun strepnje kao i unutrašnji – ukinuli su tek prvog dana septembra: kolera se tada već bila povukla daleko na zapad.

Uzalud su hermetički zatvorili granice – uvek neku novu granicu u podnožju planina ili kraj reka – zarazu nisu mogli da zaustave ni kraj Dunava, ni dalje od njega. I najočajnije i najhisteričnije mere bile su bezuspešne, kao da su vulkansku lavu hteli da zaustave daščanom tarabom. Samo što ovde niko nije razumeo kako je to zaraza mogla da pobegne provuče preko: iznad naših glava, ili ispod naših stopala? Najstrašnije je bilo to što je ovaj neprijatelj bio nevidljiv i neuhvatljiv. Ispoljavao se samo preko simptoma, a onda je već bilo kasno boriti se protiv njega. Bio je najviše prisutan onda

kada se već udaljio iz tela koje je zahvatio. Načini lečenja samo su pojačavali patnju, a da bolest nisu ni dotakli.

Država je preuzela na sebe odbranu, bila je, zaboga, napadnuta, a u odbrani je primenila jedinu raspoloživu snagu – vojsku. Ali protiv ovakvog neprijatelja bila je bespomoćna i najbolja organizacija i najveštija taktika. Sve su uradili po propisima i prema onom što su učili. Ipak, nije bilo rezultata. I niko, čak ni najučćeniji, nije mogao da predvidi kuda se bolest kreće između dva simptoma. Vrzerala mi se u glavi misao kako se sve ovo već jednom desilo pre četrdeset godina, ali tada je zaraza imala drugačiju prirodu — u Ferencovoj mladosti pretila je smrtna opasnost Carstvu i crkvi, a uzrok te zaraze su hteli da unište isto ovakvim očajnim neuspehom. Tada su bacali knjige na lomače, zabranili lože slobodnih zidara i odrubljivali glave, a time samo stavili do znanja kako pojma nemaju o načinu širenja novih ideja.

Kako god da se zaraza širila od mesta do mesta, kod nas, na severu, do septembra je dala oduška sebi. Poput nahuškanog divljaka, jedno vreme je rušila i lomila sve oko sebe, posle se preplašena smirila, kao da joj je došlo do pameti šta je uradila. Žrtve zaraze su pokopane, neke od učesnika pobune su obesili, a oni koji su imali samo blaže grehe započeli su izdržavanja kazni po zatvorima Šarošpataka, Terebeša i Šatoraljaujheju. Jer jedina stvarna posledica kolere, kojom je prodrila u sve pore naših života, bila je što je pokazala dokle može da se širi mržnja i međusobna sumnja, a koju pothranjujemo na ovoj zemlji između seljaka i gospode, između domaćih i stranaca. Razgoltila je prirodu naših praznoverja i bajki, a o sebi smo saznali takve stvari koje niko od nas nije mogao da predvidi.

Seljaci su postupali onako kakvim smo ih učinili: bili su divlji i nemilosrdni, kao deca. U njima su bujale strašne priče, a ponašali su se kao junaci tih priča. Razmišljali su onako kako im je pamet dozvoljavala: bili su nepokolebljivo sigurni u to da su zarazu izazvali lekari, gospoda i Židovi koji su trovali bunare. Ali nije ni moglo da bude drugačije: jedan ovako važan događaj nije

mogao da ostane bez objašnjenja. Zaraza sama po sebi nije bila dovoljna: načini lečenja i objašnjenja izazvali su veće štete nego sama bolest.

Za državu, glavni krivac je siromaštvo i prljavština, dakle, ipak sam seljak. U očima seljaka bila je kriva država i sve ono što ide s njom: vojska, plemići, činovnici, papiri, knjige, lekari i stranci. Kako je zaraza uzimala sve više žrtava, seljaci su neprijatelja videli u sve više njih: najpre samo u Židovima i u lekarima, posle u gospodi, varošanima i vojsci, na kraju i u sebi samima. Njihova mašta je postala bremenita demonima i vešticama, i na kraju su napali jedni druge u selima gde je pretila smrt od gladi.

Pijacu su postavili ispred županijske zgrade.

Staro vašarište, gde su na gomile skupljali leševe dok je besnela zaraza, još uvek je bilo mesto za koje su vezivali loše uspomene. Mršavi, bleđi, izmučeni stanovnici grada, koji su za vreme karantina jedva dolazili do hrane, omamljeno su se muvali oko šunki izvađenih iz salamura i obešenih na kanape na kojima se nahvatali kristali soli, oko kobasica koje su mirisale na dim od hrastovine, oko blatnjavih cvekli i glavica kupusa, oko kokošaka koje su vezanih nogu mlatarale krilima. Jedva da je bilo porodica koje nisu imale smrtni slučaj: još je svako bio pun žalosti i straha. Niko nije razumeo zašto je baš on odabran, zašto je upravo on preživeo; tragali su u svojoj prošlosti za do tada neotkrivenim plemenitim delima i dobročinstvima koja bi mogla uspostaviti ravnotežu sa neočekivanom nebeskom milošću, a pronalazili su do tada nezapažene grehe u životima preminulih. Kolera je desetkovala naročito decu i stare, što je teško objašnjivo; u proračunu je s tim u vezi uvek nešto manjkalo.

Hvatala me vrtoglavica dok sam prolazila kraj pijačnih prodavaca. Osećala sam se kao onaj koji je mesecima gladovao i sada sama pomisao na hranu u njemu izaziva smrtni strah. Podigla sam jednu cveklu, stisnula je i zarila nokte u nju. Prsnuo je kardinalskocrveni sok. Pomilovala sam sjajnu, zategnutu kožu kobasice, opipala meka ispupčenja komada mesa i polizala sa prstiju

mast sa ukusom belog luka, crvenu od ljute paprike. Ubola sam prstom saće i zgnječila vosak sjajan poput opala. Među prstima mi je curio gust, tamnosmeđi med u čijem su se mirisu osećale tamnozeleno borove šume Tatre. Došlo mi je da uhvatim jednu kokošku koja je prestrašeno treptala i da je zagrizem u pernato meso. Nisam znala šta radim. Hvatala me vrtoglavica. Gušila sam se. Osećala sam kao da je mom životu došao kraj.

Svi su posmatrali samo mene. Nisu me okružili, nisu ni ustuknuli, samo su hodali uokolo i sašaptavali se bacajući poglede na mene, a ja sam, nesumnjivo, bila u centru pažnje. Kao u nekom usporenom, ritualnom lovu koji počinje plesom, a završava se ubistvom. Primicali su glave jedan drugom, sašaptavali se, pošli i opet se došaptavali.

Dobro sam znala o čemu šapuću.

Ta gospođa Kazinci koja, doduše, nikada nije ni bila zdrave pameti, sada je, kada je kolera odnela onog njenog malog mršavka od muža, sasvim poludela. A kakva može da bude, zaboga, kćerka jednog alhemičara? Taj ludak je pravio zlato, šurovao je sa đavolom, ko zna sa dahom kojih čajeva je uspavljavao i čime je pojiu svoju kćerku taj blentavi grof. Ko zna kojim tajnim, podmuklim, đavolskim naukama je punio njenu glavu taj prokleti, matori mason? Možda i nije začeta ni rođena na uobičajen način, već bezbožnim činima, bez oca i majke, bez prirodnog puta koji je odredio Stvoritelj. Pa gle, lice joj je nepravilno, udovi joj nespretni, hoda ko po ledu, stalno pevuši i mrmlja u sebi, uopšte ni ne liči na groficu. Nema elegancije! Nema dostojanstvenosti! Nikakvog ugleda! Kako bi mogla da ima bilo šta od toga, pa nema ni prebijene pare. Bar da ima poštenja – ali o tome se pogotovo ne može govoriti. Možda je, jadnica, htela da bude drugačija, ali život je nasamario i poigrao se njome. Pa kakva može da bude žena negdašnjeg državnog zatvorenika koji je osuđen na smrt? Koliko joj je ostalo poštenja? Kakva može da bude žena čiji je muž od jutra do sutra piskarao kojekakva pisma i smišljao reči koje niko ne razume i koje ništa ne znače?

Taj čovek, taj Ferenc Kazinci, da ti ja kažem, noću se po bašti svađao sa mrtvima. Štapom je udario po žbunu gloginje, često satima, sve dok ga nije celog polomio. Seda kosa mu je lebdela raštrkano, kao u neke utvare. Pritom je vikao, i to na jeziku koji niko nije razumeo. Svojim sam očima video! Ženica bi ga vukla nazad u kuću, stidela se, jadna, al' taj njen tvrdoglavi nije se smirio dok nije uništio nedužni žbun do korena. Ama šta mu je skrivio taj žbun? Svako bi bolje prošao da su mu odrubili glavu u Budimu kao ostalim bezbožnicima, kraljeubicama, zločincima. Bilo je to davno, jako davno, ali vreme ne leći ovakve grehe! Kada su ljudi Francuzi odrubili glavu svom kralju i jednoj maloj kraljici, kćerki naše stare kraljice, ovima se ovde isto tako ćefnulo da skraćuju za glavu. Hteli su popove da poubijaju, da poruše crkve, da ih pretvore u štale! Još je dobro da su ih pohvatali na vreme, pre nego što su napravili veću nevolju! Pravo je čudo da je naš dobrostivi vladar dao da se samo nekolicini odrubi glava, a pomilovao ovog ludaka! Al' da ti ja kažem, nije bilo mnogo koristi od te milosti. Pa rođena majka ga se stidela kad su ga pustili iz zatvora! Razumeš ti mene, rođena majka ga se stidela, u Regmeću, usred glavnog puta, vikala mu je *bar da su i tebe pogubili zajedno sa ostalima, ne bih trpela ovu sramotu zbog tebe! Osramoto si moje i očevo ime! Sestre ti se ne mogu udati zbog tebe, mlađeg brata ti je veliki župan javno osramotio na županijskom saboru rekavši da brat jednog zatvorenika i osuđenog na smrt za njega više nije čovek!* Rođena majka je tako vikala na njega! Al' da ti ja kažem, bolje da su me sto puta pogubili nego da doživim takvu sramotu! Pa šta ima da traži na pijaci u Šatoraljaujheju udovica takvog čoveka? I kako da se ponaša jedna udovica kojoj su kuću prodali na doboš? Da ide da prosi da prehrani svoje sedmoro dece? Al' ko zna...! Možda je njima zaraza upravo išla na ruku, jadna ženica se napokon oslobodila jednog beznadežnog tereta. Mršava je i stara, ali još malo može da proživi život!

Već je odzvonilo podne sa Crkve sv. Mihajla.

Napolju je zveckao, zveketao i cerekao se Beč.

Oktobarsko sunce je ukoso padalo kroz krovni prozor, na njegovim zracima su skoro neprimetno lebdela zrnca prašine: satima sam stajala pred crnim telom i nemim stadom. Bila sam umorna, bolesna, neumivena i očajna. Tri dana sam putovala, i stigla u Beč u zoru, baš kao pre četrdeset godina, kada me je otac iz Onoda doveo ovamo u manastir salezijanskih sestara da bi započelo moje sedmogodišnje obrazovanje, čiji je ishod bio: savršena grofica, bez mana, pogodna za brak, izvajana od najplemenitije osnovne materije iz koje muškarac može da izvaja sebi prikladnu suprugu. Sada je kip od tog materijala stigao nazad u grad odakle je krenuo.

Zapahnu me miris Beča, koji tako dugo nisam osetila, a u kojem se mešaju isparenja poslastičarnica sa ljutim vonjom konjušarnica i svežim mirisom laka i iverja iz stolarskih radionica, miris pozorišnih kostima sa otužno slatkim šmekom bordelja, miris ustajalog papira biblioteka sa zadahom kostiju iz katakombi Štefansdoma. Kao da nešto može da počne, kao da se sve opet može dovesti u red, kao da je potpuno svejedno šta je bilo, kao da je važna samo sadašnjost. Atmosfera grada bila je isto tako mudra i iščekujuća, puna igre i demonskog, kao u ona vremena, s tom razlikom da su joj sad nečeg dionizijskog ulivali miris mladog vina i vrenje kljuka od loze, i ona čudna vedrina koja se uvek posle velikih katastrofa javlja po svetu: euforija preživelih proistekla iz toga da su igrom slučaja upravo oni izvukli živu glavu.

Izašla sam iz fijakera i poslala svoj prtljag do konačišta gde sam htela da prespavam te noći, poslala sam na Graben da se prisetim epizoda iz prošlih decenija koje su nam se desile na ovoj odlikovanoj pozornici Habzburškog carstva, od Ferencovih poniženja u detinjstvu do njegove znamenite šetnje sa Anđelom Solimanom i onog kišovitog dvadeset i četvrtog novembra hiljadu sedamsto devedeset šeste: otkad mi je Ferenc sve ispričao, ovaj trg je i meni značio nešto drugo u odnosu na ono ranije. Prezalogajila sam nešto, zasela uz kafu, gledala izloge, piškila, a onda tačno u devet sati stala pred ulaz u Kraljevsku biblioteku i, deset